

Eén opmerking nog. Zet het nest niet al te dicht bij de oorspronkelijke plaats, want dan verdwaalt er steeds een deel. Overigens kan men er mee doen, wat men wil; men kan een deel van de raat wegnemen of er een stuk van een vreemd nest bij in zetten; men kan ze suikerwater voeren of alle honing stelen; zelfs kun je er vier uur mee op reisgaan, zooals ik eens deed met een nest van *Bombus hypnorum*, dat uit ruim 100 exemplaren bestond. Waar en wanneer je ze ook vrij laat, het familieleven gaat er ongestoord om voort; ze vliegen zoo lang het dag is en hoeveel honing ze 's avonds ook hebben, 's nachts fuiven ze alles op.

Het waarnemen van dat leven is zoo boeiend en men kan er ook zooveel nieuwe dingen bij leeren, die in boeken moeilijk of niet te vinden zijn, terwijl daartegenover staat, dat de objecten zoo gemakkelijk voor iedereen te krijgen en te houden zijn, dat ik den lezers van dit tijdschrift niet genoeg kan aanraden, om toch ook eens een hommelnest, dat men voorbijkomt, mee naar huis te nemen. U zult er meer van beleven dan van de grootste verzameling opgeprikte zeldzaamheden.

H. UITTEN.

DE VOGELS EN DE ZUIDERZEE.

IN het najaar van 1923 en later kon men dag aan dag boven Amsteldiep tusschen Wieringen en Ewijksluis een dubbele rij van meeuwen in de lucht zien boven het woelige, troebele water. Het was alsof hun bevolen was, rechts of links te houden langs een breeden weg, die het eiland met den vasten wal verbond; een heel nieuw schouwspel, iets, dat we vroeger daar nooit hadden gezien. En een heel belangrijk schouwspel was het ook, want we hadden daar voor oogen een van de eerste der vele gebeurtenissen in het planten- en dierenleven in verband met de indijking van de Zuiderzee. Er was daar werkelijk een straat tusschen Wieringen en den vasten wal, de breede verbindingsdijk die nog wel niet tot aan de oppervlakte van het water reikte, maar toch reeds een ondiepte vormde in den stroomgeul, belangrijk genoeg om invloed uit te oefenen op de bewegingen der visschen en de meeuwen een nieuw arbeidsveld te verschaffen. In den loop van dit jaar zal die dam boven de oppervlakte worden afgewerkt; het Amsteldiep is dan beteugeld en het reusachtig biologisch experiment, dat wij in de indijking van de Zuiderzee zullen mogen bestudeeren, is dan in allen ernst begonnen.

Het is te hopen, dat onze biologen bij machte zullen zijn, om het verloop der veranderingen op den voet te volgen en een waardig gebruik te maken van de waarlijk eenige gelegenheid, die hier geboden wordt, om de aanpassingsmogelijkheden der planten en dieren te bestudeeren, om te constateeren wat verdwijnt, wat blijft, wat verandert. Ik moet bekennen, dat het mij nu reeds als een verrassing overkomt, dat die dijk door het Amsteldiep al haast gereed is, en dat er nu al veranderingen plaats hebben, eer wij ons een duidelijk en volledig beeld hadden gevormd van den toestand voor het begin der werkzaamheden.

De Nederlandsche Dierkundige Vereeniging heeft verleden jaar een prachtig boek doen verschijnen, waarin verschillende geleerden een beeld ontwerpen van de fauna en flora der Zuiderzee tot 1923. Sommige hoofdstukken zijn voortreffelijk en zeer uitvoerig en geven een degelijken basis voor verder onderzoek en voor het constateeren der veranderingen, die de droogmaking brengt. In het bijzonder zijn de ongewervelde dieren goed verzorgd, daaronder huizen dan ook de Zuiderzee-wonderen: het kwalletje, het krabbetje en de Diatomee. De vogels komen er minder goed af. Er zijn dan ook geen Zuiderzee-vogels, er is er geen een, die uitsluitend het Zuiderzee-gebied heeft uitverkoren voor broedplaats of winterverblijf.

Toch meen ik, dat de vogelfauna van de Zuiderzee en zijn stranden belangrijk genoeg is, om ook voor haar na te gaan welken invloed zij ondervindt van de indijking. Misschien hebben wij er wat te weinig aandacht aan geschonken, geboeid als wij waren door het wonderbare vogelleven aan de monden van Schelde en Maas, aan Marsdiep, Eierlandsche gat en Vlie. Toch weet ieder Amsterdammer vogelvriend mee te praten van de Battery en van den Waterlandschen Zeedijk. De Amsterdamsche vogellijst telt meer dan honderd soorten, en meer dan de helft daarvan komt op rekening van de Zuiderzee en als wij eens in gedachten het strand volgen van Harlingen af, waar de afsluitdijk zal eindigen langs Gaasterland en IJselmond, Eemspolders, Gooische strand en Noord-Holland tot Ewijksluis, waar hij begint, dan aanschouwen wij nog genoeg ornithologische merkwaardigheden. Genoeg in aantal en genoeg in belangrijkheid, om ons benieuwd te maken naar hun verdere lotgevallen.

Eerst sinds de laatste jaren is het algemeen bekend geworden, dat de kluit ook broedt langs de Friesche kust. Zal hij dat blijven doen, wanneer de Trechter grootendeels veranderd is in het zoete IJselmeer? En wat zullen daar de strandpleviers gaan doen en de bontbekjes en de kleine bonte strandlooper, die misschien ook nog in dat gebied broedt? De waarnemingen, waarmede de heer ten Cate in de laatste jaren ons Tijdschrift heeft verrijkt, getuigen van de rijke vogelwereld in het mondingsgebied van den IJsel. Het Kampereiland is een belangrijk broedgebied, de Zuiderzee zelve tusschen IJselmond en Schokland lijkt niet minder belangrijk als overwinteringsplaats. Van de vogelwereld der Geldersche stranden weten wij niet veel, evenmin van die van het Eemgebied. Des te beter kennen wij de stranden van Muiderberg tot Monnikendam, een gebied, dat waarlijk in menig opzicht even hoog geschat kan worden als Texel of Schouwen en dat zijn hoogtepunt bereikt in den buitenpolder IJdoorn bij Durgerdam, een ongelooflijk rijke broedplaats, een drukke trekweg en een steunpunt van het overwinteringsoord Pampus. De polder ligt geheel afgezonderd en is gelukkig zoo goed als ontoegankelijk. Het hooiland ligt er eenzaam en verlaten tot den maaitijd. De kaden zijn afgezet met een flink hek, de perceelen zelf weer gescheiden door flinke sloten. De kijklustige vogelvriend moge dit onaangenaam vinden, maar bedenke wel dat in onze dagen de ongenaakbaarheid een der eerste voorwaarden is voor het behoud van een waarlijk imposante vogelwereld. Ook kunnen we van de rijkdommen van de Waterlandsche kust nog genoeg te zien krijgen, wanneer we rustig gaan zitten op den hoogen zeedijk, even door het dorp Durgerdam heen. Dan kunt ge in Mei in den polder geen dertig meter van u af groote troepen Kempfaantjes bezig zien op hun tournooiveld. Op een gunstigen dag, zooals ik het herhaaldelijk trof, kunt ge in Mei hier honderden en nog eens honderden Kempfaantjes zien trekken, telkens neerstrijkend, om in het voorbijgaan nog heel eventjes te pronken en te kampen. Bij zoo'n gelegenheid schijnen zij ons, menschen, in het geheel niet op te merken en zoudt ge ze haast kunnen grijpen. En niet alleen kempfaantjes maar ook kievit, tureluurs, grutto's, scholeksters, plevieren en allerlei strandloopers zien we hier aan den Waterlandschen dijk in groot aantal op den laten trek en velen zijn hierbij, die het eigenlijke doel in het Poolgebied niet eens meer zullen bereiken maar in dolce far niente den zomer zullen verboemelen langs de Waddenzee of zelfs hier langs de bloemrijke stranden van Pampus.

In het begin van Mei komen op den IJdoorn de sterntjes aan en de meeuwen, om er in hun duizenden te broeden en dan vindt ge hier onder den rook van Amsterdam een levendigheid van vogels, zooals ge die alleen zoudt droomen op Griend of op de beroemde vogeleilanden langs de Engelsche en Noorweegsche kusten. De hooioogst vergt menig slachtoffer, maar ieder jaar keeren de vogels toch terug. Nog wat later in Juni en Juli is deze hoek van de Zuiderzee de verzamelplaats voor duizenden jonge vogels voornamelijk steltloopers. Ge weet, dat volgens de tegenwoordige plannen dit gedeelte van de Zuiderzee niet wordt droog gelegd. Er komt een afsluitdam van Muiderberg naar de Nes benoorden Uitdam, en het aloude Pampus wordt dus een binnenmeer en wel een zoetwatermeer, als

we tenminste het beetje zeewater, dat bij het schutten in IJmuiden wel eens naar binnen komt mogen verwaarloozen. Met recht vragen wij ons af, of onder de nieuwe omstandigheden de meeuwen en sterns en de steltloopers op IJdoorn zullen blijven broeden en of het zoetwatermeer voor den trek in voor- en najaar nog dezelfde beteekenis zal blijven behouden. 't Is zeer zeker wel de moeite waard, om hierop te blijven letten.

Het verdere gedeelte van de Noord Hollandsche kust vertoont hetzelfde karakter, al vinden we nergens meer zoo'n indrukwekkend hoogtepunt als op IJdoorn. De zanden bij Enkhuizen, de bocht bij Medemblik krioelen vaak in voorjaar en nazomer van allerlei vogels en het is niet onwaarschijnlijk, dat de kluit ook nog broeden zou langs de Wieringer meer. In dit gedeelte zien we ook dikwijls lepelaars en het zou niet onmogelijk zijn, dat de vogels van het Naardermeer hier die van het Zwanewater ontmoeten. In ieder geval maak ik mij er wel bezorgd over, hoe na de indijking van de Zuiderzee onze Naardermeeders aan de kost kunnen komen. Eigenlijk weet ik nog lang niet precies genoeg, waar onze lepelaars hun kostje ophalen. Wij zien ze altijd vliegen naar de Zuiderzee en konden tot nu toe tevreden zijn met de wetenschap dat ze daar hun voedsel halen. Maar binnenkort blijft er van de Zuiderzee niets meer over dan Pampusmeer (of hoe het ook heeten zal) en IJselmeer, allebei zoet en wat zullen de lepelaars daar kunnen vinden?

Ge ziet, vraagstukken genoeg en meer onwetendheid dan ons lief is. Ik zou het dan ook buitengewoon nuttig vinden, als wij dit jaar nog maar eens gauw wat meer aandacht schonken aan de vogelwereld van de Zuiderzee. Zeer in het bijzonder moeten wij beginnen met de Wieringer meer, want die wordt het eerst droog gemaakt. Daar begint men misschien al mee, eer nog de groote afsluitdijk voltooid is. Het komt er op aan, om te weten wat er overall langs de Zuiderzee broedt, welke soorten en in welk aantal, welke soorten er trekken in voor- en najaar, welke soorten er overwinteren en voor welke vogels bepaalde deelen van de Zuiderzee bijzondere waarde hebben als voederplaats.

Er is nog iets, en wel dit. Hoe beter wij de vogelwereld van de Zuiderzee kennen, des te meer kans bestaat er, dat we de perikelen van de droogmaking tot een minimum beperken. Ik weet, dat de Directie der Zuiderzeewerken in dit opzicht tot de allerwelwillendste medewerking bereid is.

JAC. P. THIJSSSE.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

Medewerking gevraagd. — In verband met het onderzoek naar de verspreiding der Nederlandsche libellen, verzoekt ondergeteekende aan ieder die zich hiervoor interesseert, opzending in papillot (driehoekig gevouwen stukjes papier) van alle mogelijke soorten (ook van de vermeende algemeene soorten!), in het bijzonder van de alom bekende „Beekjuffer” *Calopteryx splendens*, liefst uitgekleurde manlijke exemplaren, die onmiddellijk te herkennen zijn aan de fraaie blauwe bandvlekken op de vleugels.

Aangezien deze genoemde soort heel merkwaardige afwijkingen vertoont in den omvang der vleugelteekening, is een groote hoeveelheid materiaal uit alle deelen van ons land, doch vooral uit de Noordelijke provinciën, zeer welkom.

Het spreekt wel vanzelf, dat van ieder exemplaar nauwkeurige opgaven van vindplaats en datum noodzakelijk is. Tevens verzoekt onderget. acht te slaan op het voorkomen dezer soort aan *stilstaand* water, hetgeen mede in verband met de variabiliteit van *C. splendens* van het hoogste belang blijkt te zijn. Portokosten worden gaarne vergoed.

Amsterdam, Oranje Nassaulaan 69.

M. A. LIEFTINCK.

Strandwandelingen te Scheveningen. — Op den 2den Kerstdag waren op het Noorderstrand duizenden zeesterren aangespoeld. Opmerkelijk was, dat er slechts enkele slang-